

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BOERESCU, DAN-SILVIU

Regina Mamă Elena – Un exil cât o viață. Povestea unei femei nefericite : docu-drame și mituri istorice însoțite de consemnări din presă / evocate de Dan-Silviu Boerescu. - București : Integral, 2019

Conține bibliografie

ISBN 978-606-992-406-8

94

© INTEGRAL, 2019

Editor: Costel POSTOLACHE

Tehnoredactor: Stelian BIGAN

Tipărit în România

Orice reproducere, totală sau parțială, a acestei lucrări, fără acordul scris al editorului, este strict interzisă și se pedepsește conform Legii dreptului de autor.

ISBN 978-606-992-406-8

Regina Mamă Elena
Un exil cât o viață.
Povestea unei femei nefericite

Docu-drame și mituri istorice
evocate de Dan-Silviu Boerescu,
însoțite de consemnări din presă

INTEGRAL

Sumar

O Prințesă grecoaică și tinerețea ei zbuciumată
într-o țară zguduită de evenimente sângeroase / 7

Două nunți la indigo și atâtea speranțe irosite
pentru monarhiile balcanice / 29

Venirea pe lume a Principelui Mihai
și controversele unei sarcini pe repede înainte / 49

Imposibila împăcare:
despărțirea *de facto* și *de jure* de Carol al II-lea / 61

Primul exil florentin și revenirea în țară / 73

Cu Dumnezeu în suflet! / 91

Salvatoarea orfanilor evrei / 99

Confruntarea cu comuniștii și tancurile sovietice / 105

Decenii de surghiun amar
și câteva episoade luminoase / 113

Întoarcerea acasă și sfârșitul tragicului periplu princiar:
alături, pe vecie, de fiul ei iubit / 121

Lămuriri bibliografice / 135

*O Prințesă grecoaică
și tinerețea ei zbuciumată într-o țară
zguduită de evenimente sângeroase*

Viața Reginei Elena, mama Regelui Mihai I al României, a fost „o viață de Cenușăreasă derulată invers”. Descendentă a Țarinei Ecaterina cea Mare, a Reginei Victoria și a lui Iacob I al Angliei, nepoată de împărați și fiică de regi, Elena părea sortită unei existențe senine de suverană. A devenit, într-adevăr, regină, dar nu a domnit niciodată. Tatăl, soțul, fiul și fratele ei au fost forțați, rând pe rând, să renunțe la coroană. A suportat umilințe la care femeile nu sunt de obicei supuse, și cu atât mai puțin reginele.

Regina-Mamă Elena a României (la naștere Principesă a Elenilor și de Danemarca, 3 mai 1896, Atena – 28 noiembrie 1982, Lausanne, Elveția) a fost soția Principelui Moștenitor Carol al României (viitorul Rege Carol al II-lea) și mama Regelui Mihai I al României.

Născută în familia regală a Greciei, s-a căsătorit cu Principele Carol al României în 1921, dând în același an naștere Principelui Mihai al României, eveniment considerat – după șirul nesfârșit de aventuri erotico-melodramatice ale

moștenitorului tronului – drept cea mai mare speranță a Monarhiei române. După ce, la sfârșitul anului 1925, Carol a rămas în străinătate cu malefica și controversata sa amantă, Elena Lupescu, Principesa Elena s-a ocupat de educația fiului ei, devenit Moștenitor al tronului, în condițiile renunțării la linia dinastică a tatălui său. În timpul primei domnii a Regelui Mihai (1927-1930), Elena a divorțat de Carol. O dată, însă, cu reîntoarcerea lui Carol din străinătate și uzurparea tronului fiului său (la 8 iunie 1930), Elena a pierdut controlul legal asupra sorții copilului său, fiind supusă unei campanii de șicane din partea fostului soț, devenit suveran. În cele din urmă, Principesa Elena a preferat să părăsească România (1932), fiindu-i permis, în anumite condiții umilitoare, să își vadă fiul timp de două luni în fiecare an și stabilindu-se la Vila Sparta din Florența.

După abdicarea lui Carol al II-lea în contextul tulbure al izbucnirii celei de-a doua conflagrații mondiale și al pierderilor teritoriale mutilante suferite de România, dictatorul Ion Antonescu i-a cerut să se întoarcă în țară, Elena revenind în septembrie 1940 în România și primind titlul de *Regină Mamă* și apelativul *Majestate*. A devenit cel mai apropiat consilier și confident al Regelui Mihai, un suveran încă foarte tânăr (19 ani!). Dar, în realitate, puterea în stat era deținută în totalitate de Ion Antonescu, care în prima parte a guvernării sale a luat o serie de măsuri controversate și a dezlănțuit un genocid împotriva minorității evreiești, însă Regina Elena a reușit prin intervenții pe lângă acesta să amelioreze soarta multor persoane, meritul fiindu-i recunoscut mai târziu de Institutul Yad Vashem, care i-a conferit titlul de „Drept între popoare”.

În urma loviturii de stat de la 23 august 1944, dictatura antonesciană a fost înlocuită (după trei scurte guverne constituționale) de dictatura Partidului Comunist din România, monarhia fiind tot mai izolată și, în contextul prezenței armatei sovietice pe teritoriul țării, în imposibilitatea de a se opune comunizării țării, greva regală eșuând și rămânând doar un exemplu simbolic de demnitate. După abdicarea forțată a Regelui Mihai, la 30 decembrie 1947, Elena a împărtășit soarta fiului ei, trăindu-și restul vieții în exil, la Florența. În ultimii ani s-a mutat, din cauza sănătății, la Lausanne, apoi la Versoix.

... Povestea vieții acestei nefericite și atât de chinuite Prințese începe, însă, pe meleagurile încărcate de istorie ale Eladei moderne, un stat tânăr, abia emancipat de sub tirania otomană în secolul al XIX-lea și bulversat de luptele pentru putere.

Elena s-a născut la 3 mai 1896 la Atena, iar la naștere a avut titlul de Prințesă a Greciei și a Danemarcei. A avut trei frați – George, Alexandru și Paul și două surori – Irina și Ecaterina. Ea a fost fiica cea mai mare a Principelui Moștenitor Constantin I al Elenilor și a Prințesei Sofia a Prusiei.

Părinții săi au fost implicați direct în șirul de evenimente sângeroase care au definit istoria noului stat elen la sfârșitul veacului al XIX-lea și în prima parte a celui următor. Constantin I (2 august 1868 – 11 ianuarie 1923) a fost de două ori Rege al Greciei: din 1913 până în 1917 și din 1920 până în 1922. Anterior, el a fost comandantul armatei elene în timpul războiului greco-turc din 1897 și a condus forțele grecești în timpul războaielor balcanice din 1912-1913, în urma cărora Grecia a câștigat Salonicul și și-a dublat populația

și suprafața. A devenit prima oară Rege al Greciei la 18 martie 1913 după asasinarea tatălui său. Născut la 2 august 1868 la Atena și botezat la 12 august, Constantin a fost cel mai mare fiu al Regelui George I al Greciei și al Reginei Olga. A primit numele Constantin după bunicul matern, Marele Duce Constantin Nicolaevici al Rusiei, dar și după împărații bizantini. În familie era cunoscut sub numele Tino. Așa cum a fost prevăzut prin constituție, Constantin și frații săi au fost crescuți în religia ortodoxă greacă, spre deosebire de tatăl lor care a rămas luteran. Prințul a avut o copilărie fericită, între Palatul Regal din Piața Syntagma din Atena și Palatul Tatoi, la poalele muntelui Parnes. Pentru Constantin și frații săi, genitorii lor, George și Olga, au fost niște părinți foarte grijulii; regele își petrecea adesea timpul în compania copiilor și se juca cu ei. Cu părinții și cu bona, Constantin vorbea în limba engleză, iar la școală în greacă. În 1884, Constantin, la vârsta de 16 ani, a fost declarat major. Cu această ocazie a primit titlul de Prinț Moștenitor și cel de Duce de Sparta. Constantin a plecat, apoi, doi ani în Germania unde și-a completat studiile. La Berlin, la curtea Hohenzollernilor, Constantin o reîntâlnește pe Prințesa Sofia a Prusiei, pe care o cunoscuse cu câțiva ani în urmă la reședința unchiului său, Prințul de Wales. Cei doi tineri s-au îndrăgostit și s-au logodit la 3 septembrie 1888. La 27 octombrie 1889, Constantin și Sofia s-au căsătorit la Atena și au avut două ceremonii religioase, una publică ortodoxă și alta privată protestantă. Festivitățile au reunit la Atena reprezentanți ai tuturor caselor regale europene. Wilhelm al II-lea al Germaniei, Christian al IX-lea al Danemarcei, viitorul rege Eduard al VII-lea al Regatului

Unit și Nicolae al II-lea al Rusiei au fost invitații de onoare. Noul cuplu s-a instalat la reședința special construită pentru ei iar relațiile dintre ei au fost armonioase. În ciuda acestui lucru, Constantin a avut o relație amoroasă la începutul anului 1912 cu contesa Paola d'Ostheim, divorțată de Prințul Hermann de Saxa-Weimar-Eisenach. Cei doi au ținut corespondență până la moartea lui Constantin. Împreună cu frații săi, Prințul George și Nicolae, Constantin a participat la pregătirea primelor Jocuri Olimpice moderne în calitate de președinte al comitetului de organizare.

În ianuarie 1897, Creta s-a revoltat încă o dată contra conducerii otomane și a cerut unificarea cu Grecia. La Atena, partizanii Marii Idei („Megáli Idéa”) au solicitat intervenția monarhiei grecești în conflict. Sub presiunea lor, Regele George I și primul ministru Theodoros Deligiannis au trimis întăriri insurgenților. Prințul George a fost numit comandant al flotei care trebuia să împiedice Marea Poartă să intervină contra revoltelor. În același timp, 1.500 de soldați greci au debarcat pe insulă. În fața atitudinii Ateinei, Imperiul Otoman a declarat război Greciei pe 17 aprilie 1897. Este începutul războiului greco-turc din 1897 (cunoscut și ca „Războiul de treizeci de zile”). Numit comandant șef al armatei la 26 martie, Constantin este considerat responsabil pentru penetrarea Macedoniei. Tentativa de invazie este însă un eșec total, iar grecii se retrag rapid în Thessalia. Pentru ca dezastrul să fie total, cartierul general grec stabilit în orașul Larissa este ocupat de otomani. La sfârșitul lunii aprilie, războiul este pierdut de greci iar ultimele bătălii din mai nu fac decât să confirme neta superioritate a turcilor. În ciuda intervenției mai multor puteri

străine în favoarea Atenei în timpul convorbirilor de pace din decembrie 1897, consecințele înfrângerii sunt foarte grave pentru greci: trebuie să renunțe la ambițiile teritoriale din Creta și Macedonia și frontierele sunt corectate în favoarea Imperiului Otoman. Grecia trebuie să plătească, de asemenea, o indemnizație de război de aproape patru milioane lire turcești, iar acest lucru se întâmplă într-un moment când deja finanțele publice ajunseseră la cel mai scăzut nivel. Prințul Moștenitor Constantin este considerat principalul responsabil pentru înfrângere, iar o parte a opiniei publice a cerut să fie judecat de Curtea Marțială. Soția sa, Prințesa Sofia a Prusiei, este criticată în mod egal din cauza atitudinii fratelui ei, Kaiserul Wilhelm al Germaniei, care a susținut în mod deschis Turcia în timpul conflictului. În aceste condiții, cuplul a părăsit pentru o perioadă Grecia și s-a instalat în Germania la mama Sofiei.

Evenimente ulterioare aveau să-l readucă în centrul atenției pe Diadohul („Prințul Moștenitor”) Constantin. La 8 octombrie 1912, Muntenegru declară război Imperiului Otoman. Zece zile mai târziu, Serbia, Bulgaria și Grecia fac același lucru. Este începutul Primului Război Balcanic. De partea greacă, conflictul are loc pe două fronturi: în nord-est-ul țării, spre Thessalia și Macedonia, și în nord-vest, spre Epir. Trupele elene alcătuite din 120.000 de oameni sunt împărțite în două armate iar cea din nord-est este condusă de Constantin. Obiectivul acestei armate este să ajungă la Salonic înaintea trupelor bulgare. După victoria grecilor în bătălia de la Sarantaporo de la 22 octombrie și după alte câteva victorii, trupele conduse de Diadoh ajung la porțile Saloncului și încercuiesc orașul. Comandantul

orașului și al celei de-a treia armate turce, Pașa Hussein Tashin a cerut începerea negocierilor cu Statul Major grec și cu reprezentanți ai Bulgariei a cărei armată se apropia rapid de oraș. Condițiile oferite de greci au fost mai bune pentru turci decât cele ale bulgarilor astfel încât la 8 noiembrie trupele grecești au intrat în Salonic. Capitularea Pașei Tashin Hussein, care îi predă sabia simbolic lui Constantin în interiorul Palatului de Administrație, a fost punctul culminant al acelei zile istorice.

Dornic să profite de popularitatea câștigată de Prințul Moștenitor pentru a-și întări dinastia, Regele George I ia decizia să abdice în favoarea fiului său. La 18 martie 1913, Regele profită de un dejun cu fiii săi Nicolae, George și Andrei la Salonic pentru a-i anunța că vrea să predea coroana cu ocazia jubileului care urma să aibă loc în octombrie. După prânz, George I a plecat la o plimbare pe străzile orașului, ca în fiecare după-amiază de când ajunsese la Salonic. El s-a deplasat fără niciun fel de protecție, la fel cum făcea la Atena încă de la începutul domniei sale. În aceea zi, a fost însă așteptat de anarhistul Alexandros Schins, care l-a împușcat cu un revolver. La scurt timp de la eveniment, Prințul Nicolae este avertizat și el este cel care va da vestea restului familiei. Constantin era la cartierul general de la Ioannina când a primit telegrama prin care era anunțat de moartea tatălui său și de noul său statut de rege.

Când a urcat pe tron, în ciuda faptului că nu a avut aceeași experiență politică ca a tatălui său, Constantin s-a bucurat de un prestigiu enorm în rândul poporului. Pe lângă recenta sa glorie militară, noul rege are multe avantaje: este primul suveran modern născut în Grecia, este de asemenea

primul care a fost crescut în religia ortodoxă. Poartă un nume prestigios, al celui care a fondat Constantinopolul (împăratul roman Constantin I) și al ultimului împărat bizantin (Constantin al XI-lea Paleologul).

Începutul domniei lui Constantin a fost marcat de negocierile de pace de la sfârșitul Primului Război Balcanic. Prin Tratatul de la Londra din 30 mai 1913, Grecia a primit o bună bucată din Macedonia (împreună cu Salonicul, legat definitiv de regalitatea greacă prin moartea Regelui George I), o parte din Epir, Creta și mai multe insule din Marea Egee. În acest fel suprafața țării s-a dublat. Au avut loc diviziuni profunde între regatele din Balcani și Grecia, care trebuia să facă față revendicărilor bulgarilor care n-au acceptat niciodată pierderea Salonicului. La doar o lună după semnarea Tratatului de la Londra, în noaptea de 29 spre 30 iunie 1913, Bulgaria a atacat fără avertisment foștii aliați greci și sârbi. Elementul surpriză i-a permis să captureze rapid orașul grec Nigrita. De la izbucnirea ostilităților, Constantin a preluat conducerea armatei sale iar la 30 iunie, forțele elene au contraatacat pe uscat și pe mare. Lupte grele au avut loc la Kilis între 30 iunie și 4 iulie, soldate cu victoria grecilor. După mai multe tentative de contraatac pentru a-și recupera pozițiile pierdute, armata a II-a bulgară recunoaște înfrângerea și s-a retras spre nord, abandonând orașele Serres și Drama. Armata greacă a continuat să înainteze, ajungând la 23 iulie pe teritoriile bulgare. În acel moment, primul ministru Eleftherios Venizelos vrea să negocieze un armistițiu cu guvernul bulgar. Se deplasează la cartierul general grec de la Hadji Beylik și încearcă să-l convingă pe rege să ceară pacea. Constantin însă dorește o

victorie militară decisivă și refuză. Între timp, forțele bulgare se reorganizează și încep atacul la 29 iulie. Contraofensiva lor este puternică iar relieful din Cheile Kresna este nefavorabil grecilor, astfel încât a doua zi, trupele elene sunt la un pas de anihilare totală. Disperat, Regele trimite o telegramă primului ministru prin care îi cere să plece la București și să ceară armistițiu. În cele din urmă, Constantin I și armata sa au fost salvate de guvernul bulgar, care a sugerat, între timp, o încetare a focului pentru a proteja capitala. Semiînfrângerea greacă de la Kresna a limitat consecințele asupra evoluției generale a conflictului.

La sfârșitul lunii iulie 1914, Kaiserul Wilhelm a trimis o telegramă cumnatului său Constantin prin care îl întreabă care va fi atitudinea Greciei în caz de război. Regele îi răspunde că nu intenționează să implice țara într-un nou conflict și, prin urmare, ar alege neutralitatea. La acest răspuns, împăratul amenințată și îi declară soțului surorii sale Sofia că, dacă Grecia refuză să se alieze cu Germania, aceasta va fi tratată ca dușman. Cu toate acestea, regele elenilor a rămas ferm pe poziție și și-a menținut decizia de a nu interveni. El era de asemenea conștient de faptul că Grecia era profund slăbită de războaiele din Balcani și nu era deloc pregătită să participe la un nou conflict. Cu toate acestea, primul ministru Eleftherios Venizelos, care bănuiește familia regală de o alianță secretă cu ruda lor apropiată, Kaiserul Wilhelm, intră în contact cu guvernele Antantei. Dar ele nu par grăbite să vadă Grecia intrată în conflict. De fapt, Rusia se teme de revendicările grecești asupra Constantinopolului și a strămtorilor. Atitudinea aliaților s-a schimbat, totuși, radical la începutul anului 1915, pe fondul complicatelor

evoluții de pe celelalte fronturi europene. În această perioadă, tatăl Prințesei Elena, Regele Constantin, este grav bolnav, suferă de o pleurezie agravată de pneumonie.

În septembrie, Bulgaria intră în război alături de Puterile Centrale și atacă Serbia, aliat al Greciei din 1913. Venizelos profită de aceste evenimente și cere Regelui să proclame mobilizarea generală, însă monarhul refuză. În consecință, primul ministru amenință cu demisia, ceea ce ar determina o criză politică majoră iar Regele sfârșește prin a declara mobilizare generală însă spune clar armatei că este o măsură pur defensivă. Pentru a forța mâna Regelui, Venizelos a invitat la 3 octombrie aliații să ocupe portul de la Salonic. La 1 decembrie 1916, un contingent francez de 3.000 de soldați a debarcat la Pireu, cu scopul de a prelua controlul Atenei. Într-un incident care a avut loc în Parcul Zappeion din fața palatului, Principesa Elena a fost în primejdie de moarte: în fața palatului avusese loc o bătălie între trupele loiale Regelui și francezi; aceștia din urmă fiind înconjurați, Regele a dat ordinul ca focul să înceteze. Ieșind să verifice ce se întâmpla, au izbucnit din nou focurile, iar Principesa a deschis ușa către grădină, speriată că tatăl ei este în pericol, însă în jurul ei zburau gloanțe, ea fiind salvată de garda personală de corp a Regelui, care a luat-o pe sus înapoi în clădire.

Atena a fost bombardată de flota franceză, familia regală aflându-se în pericol de moarte când obuzele au început să lovească în palat și în curtea palatului. S-a impus un embargo economic, care deși a înfometat populația, nu a reușit să diminueze simpatia populației față de familia regală. În cele din urmă, la 11 iunie 1917, Regele Constantin a fost forțat să abdice sub presiunea unui nou bombardament

asupra Atenei, rege fiind numit fiul său Alexandru. Astfel a început al doilea exil al principesei Elena, familia regală a Greciei stabilindu-se în Elveția.

Perioada fericită ce a urmat urcării pe tron a lui Constantin a dispărut așadar brusc o dată cu declanșarea Primului Război Mondial. La fel ca și alți monarhi din regiune (cazul României, bunăoară, unde, forțat de Consiliul de Coroană, Carol I a proclamat neutralitatea țării, în ciuda înrudirii sale cu familia domnitoare a Germaniei și a tratatului secret care îl lega de Puterile Centrale), Constantin a decis că, deocamdată, cel mai înțelept ar fi să își pună regatul la adăpost. Grecia luptase în nu mai puțin de trei războaie în mai puțin de două decenii; deși aceste războaie fuseseră până la urmă victorioase, nu este mai puțin adevărat că ele au însemnat moartea a zeci de mii de ostași și că au afectat grav bugetul țării.

Regele a intrat rapid în contradicție fățișă cu Președintele Consiliului de Miniștri, Venizelos, care era francmason, francofil și republican. Ajutat de Franța, Venizelos a început campania de denigrare a Familiei Regale. Constantin a devenit pur și simplu „Cumnatul Kaiserului”, ignorându-se că era și văr primar cu Regele Angliei, Țarul Rusiei, Regele Danemarcei și Regele Norvegiei. Sofia a devenit și ea „Prusaca”, fără să se ia în considerare că ea a fost crescută de familia regală cu o puternică admirație pentru Anglia. Adolescentă, Prințesa Elena, care își petrecuse mult timp alături de familiile domnitoare aflate acum de o parte și de alta a baricadei, era confuză, profund tulburată. Întreg universal ei de valori era în pericol să se prăbușească.